

# Prebliski (spomini) na čase pred plebiscitom in po njem

Osebno pričevanje

Pogled na nekaj več kot četrto stoletja nazaj, v leto 1990 – leto plebiscitnega odločanja o samostojni Sloveniji – in leto 1991 – leto proglasitve samostojne Slovenije in vojne za samostojno Slovenijo, mi na površje spomina prinaša vrsto dogodkov o tistem, zame zelo turbulentnem času. Zaradi nalog, ki sem jih sprejela v času, ko se je še dogajala odprava enopartijskega sistema po Zakonu o političnem združevanju in ustanavljanje novih političnih strank in s tem velikih družbenih sprememb, moje delo res ni bilo enostavno in lahko.

Leta 1990 sem že četrti mandat vodila podjetje LTH – livarno in orodjarno, kjer smo se po izgubi nekaterih dolgoletnih in tradicionalnih trgov v tujini z vsemi močmi borili za ohranitev podjetja in slehernega delavnega mesta v njem. V začetku marca sem v bistveno spremenjenih pogojih prevzela tudi vodenje Stranke demokratične prenove (v nadaljevanju: SDP), ki je nastala iz predhodnice Zveze komunistov Slovenije. Z volilnim programom pod naslovom *Za lepši jutri v suvereni Sloveniji* in s sloganom *EVROPA ZDAJ* je šla SDP 8. aprila na parlamentarne volitve, volitve za predsednika Republike Slovenije in 12. aprila še na lokalne volitve. Na političnem prizorišču je bilo takrat še osem novih političnih strank, ki so v njem nastopale več ali manj potencirano na nasprotnem bregu od SDP. Nastopili so novi in zanimivi časi, ki sem jih sprejela s polno žlico razumevanja za demokratične spremembe in z zadostno dozo pragmatizma.

SDP je v tistih časih izkazovala pripravljenost za sodelovanje z drugimi strankami, kar je bilo najbolj evidentno v času priprav na plebiscit o samostojnosti Slovenije. To sodelovanje je bilo opredeljeno celo s posebnim medstrankarskim sporazumom.

Ko je v Sloveniji dozorelo spoznanje, da je napočil čas, da začnemo s postopki za svojo samostojno in neodvisno državo, je bila moja prva reakcija, saj to ne bo mogoče, ker nam Beograd tega ne bo dopustil. Na začetku me je predvsem skrbelo, da do tega ne bo možno priti po mirni poti. Več kot 20 let, do leta 1971, sem namreč živela v Beogradu, kjer je oče služboval, zato sem dobro poznala srbsko mentaliteto. Moje zle slutnje so se 27. junija 1991, s pričetkom osamosvojitvene vojne za Slovenijo, žal uresničile.

Jeseni leta 1990 in še posebno v zadnjem mesecu pred plebiscitom so se aktivnosti SDP na lokalni ravni še okrepile. SDP je na nek način prevzemala vodilno vlogo v takratnih pripravah, ker je v primerjavi z drugimi strankami v občini organizacijsko in logistično imela najboljše pogoje in največ izkušenj. Vse organizacijske zmogljivosti SDP so bile takrat usmerjene v informiranje in spodbujanje javnosti za pozitiven izid plebiscita ter tudi v sodelovanje z drugimi strankami. Bili smo enotni, da ta projekt nikakor ne smemo postavljali na tehtnico političnega prestiža med strankami.

Gorenjski glas je 21. 12. 1990, v članku pod naslovom *Zaupamo ljudem*, poročal o skupni tiskovni konferenci vseh škofjeloških političnih strank, ki je potekala 17. 12. 1990. Navajam: *S pripravami na to pomembno dejanje, na katerem se bomo odločali za samostojno in neodvisno Slovenijo, je zaradi skopo odmerjenega časa v Škofji Loki resda najbolj pohitela Stranka demokratične prenove, vendar so se, kot je povedal Vincencij Demšar (Demos), na ponedeljkovem skupnem pogovoru vseh strank dogovorili in uskladili program aktivnosti ter si porazdelili tudi zadolžitve ...*

V Škofji Loki, Žireh in Železnikih smo organizirali več razprav o plebiscitu. Zadnjo odprto razpravo pred plebiscitom za vse občane Občine Škofja Loka sem, v imenu SDP in kot predsednica stranke, sklicala 20. 12. 1990,\* v Šolskem centru Boris Zihelr na Podnu. Na razpravi je sodelovala tudi Sonja Lokar, takratna podpredsednica SDP iz centrale stranke v Ljubljani.

Škofjeloške stranke pred plebiscitom

## Zaupamo ljudem

**Škofja Loka, 17. decembra - Predstavniki vseh političnih strank, ki delujejo v škofjeloški občini, so na četrtkovi tiskovni konferenci predstavili program svojih aktivnosti pred bližnjim plebiscitom.**

S pripravami na to pomembno dejanje, na katerem se bomo odločali za samostojno in neodvisno Slovenijo, je zaradi skopo odmerjenega časa v Škofji Loki resda najbolj pohitela stranka demokratične prenove, vendar so se, kot je povedal Vincencij Demšar (Demos), na ponedeljkovem skupnem pogovoru vseh strank dogovorili in uskladili program aktivnosti ter si porazdelili tudi zadolžitve.

Volitve, ki bodo potekale tako kot spomladi, bodo na Škofjeloškem svečan dogodek; v krajevnih skupnostih ga bodo zaznamovali z mlaji, narodnimi nošami, zaradi njega bodo v krajevni skupnosti Poljane premaknili praznovanje krajevnega praznika na dan prej, ostarelim, bolnim, ki v nedeljo ne bodo mogli na volišča, pa bi radi glasovali za samostojno Slovenijo, pa bodo to omogočili z mobilnimi volišči.

Škofjeloške stranke so pripravile kar devet javnih razprav o plebiscitu v vseh večjih krajih občine. Štiri so do danes že bile (Žiri, Sovodenj, Zali Log, Selca), v Gorenji vasi bo danes, na Trati jutri (torek), v Železnikih v sredo, v Škofji Loki v četrtek (vse ob 17.

*Zaupamo ljudem*, prispevek v Gorenjskem glasu. (vir: Gorenjski glas, 21. 12. 1990)

Občanke in občani ter predstavniki drugih strank so popolnoma napolnili veliko dvorano Šolskega centra. Razgovor smo končali z dobrimi občutki in s prepričanjem, da bomo s plebiscitom uspeli, ker smo bili dokaj enotnega mišljenja, da imamo vso pravico do svoje države, v kateri bomo sami določali nacionalne interese in način njihovega uresničevanja. Bili smo odločno proti diktatom iz Beograda, od koder so nam že jeseni leta 1989 hoteli preprečiti dopolnitve slovenske ustave. Jugoslavije nismo več videli kot svojo državo, saj nas je vrsta zveznih zakonov že močno utesnjevala in izčrpavala. Bili smo priča vse bolj neučinkoviti gospodarski politiki in prekomernim finančnim obremenitvam za zvezno blagajno, in iz teh izhajajočih ovir za hitrejši in nemoten slovenski gospodarski razvoj, vse večjega zadolževanja države, večanja nezaposlenosti ....

Dva dni pred plebiscitnim odločanjem je bil v Gorenjskem glasu 21. 12. 1990 objavljen prispevek Franca Kavčiča iz Škofje Loke, ki je svoj pogled na plebiscit na koncu prispevka strnil z naslednjo mislijo: *»Že partizanska prisega iz leta 1941 me zadolžuje, da se bom 23. decembra na volišču ponovno izrekel za samostojnost in neodvisnost Slovenije.«*

Zanimivo je, da so bili na teh razpravah podani tudi vizionarski pogledi in opozorila s strani nekaterih občanov v smislu, da so sicer na strani podpornikov za samostojno Slovenijo, da pa je pri njih prisotna bojazen, da se bomo s premočno orientacijo v smeri Evropske skupnosti prodali in postali vazali novim gospodarjem.

Čeprav sem 23. 12. 1990 zjutraj prišla na volišče s trdnim prepričanjem, da nam bo uspelo, se nikakor nisem nadejala, da bomo Slovenci izkazali tako visoko stopnjo enotnosti oziroma podpore. Kar 95 % državljanov Slovenije je prišlo na volitve in kar 88,5 % se jih je izreklo za samostojno in neodvisno Slovenijo. S takim izhodom smo lahko pokazali Jugoslaviji in svetu, da je relativno malo Slovencev, ki še verjamejo v Jugoslavijo. Tak rezultat plebiscitnega odločanja je bil slovenski vladi odlična popotnica za nadaljevanje demokratičnega procesa na poti v samostojnost Slovenije in tudi v smeri Evrope.

Primarne naloge Vlade RS po plebiscitu so bile: sprejem ustave samostojne Republike Slovenije, sprejem gospodarske strategije, prenašanje zveznih funkcij in urejanje odnosov z drugimi jugoslovanskimi republikami ter vrsta aktivnosti na mednarodnem prizorišču. V tistem času sem bila vpeta v družbenopolitične aktivnosti in dogajanja, ne samo v Občini Škofja Loka, ampak tudi v Ljubljani, in sicer kot članica predsedstva SDP, ki ga je takrat vodil dr. Ciril Ribičič. Z nivoja predsedstva SDP so potekali kontakti tudi z Vlado RS.

Zelo živo se še danes spominjam zaprte seje predsedstva SDP na temo osamosvajanja Slovenije, ki je potekala 10. 6. 1991, s predsednikom vlade Lojzutom Peterletom in ostalimi takratnimi člani vlade.\* Kot gospodarstvenico me je takrat še posebno zanimala strategija gospodarskega razvoja v samostojni Sloveniji, ki jo je zelo na kratko predstavil Izidor Rejc, takratni minister za gospodarstvo, naš žirovski rojak. Poudarjal in miril nas je predvsem z besedami, da smo na nove

pogoje, ko postanemo samostojna država, dobro pripravljeni. Desetletje pozneje mi je Rejc zaupal, da v vladi takrat nismo imeli praktično še nobene gospodarske strategije. Očitno sta velika želja po samostojni državi in neizmeren optimizem, da bomo zmogli preživeti sami, bila dovolj, da smo se pozneje znali prebiti skozi vse viharje.

Na koncu še nekaj prebliskov iz časa vojne za Slovenijo. Ko je na Trgu republike v Ljubljani, 26. junija 1991, potekala slovesna razglasitev slovenske samostojnosti, sem skupaj s skupino sodelavcev iz livarne LTH potovala iz Nemčije proti domu. Ponoči oziroma ob pol dveh zjutraj, 27. junija, smo prečkali mejo na Karavankah. Samo nekaj ur pozneje se je začela vojna za Slovenijo in kot direktorica podjetja sem po obrambnem načrtu podjetja postala vodja obrambnih priprav v vojni. Ta naloga mi ni bila težka, ker mi je oče pred leti, kot izkušen vojaški strateg in pozneje kot oče izobraževanega sistema Teritorialne obrambe Slovenije, pomagal, da smo izdelali dober obrambni načrt podjetja.

V dnevih vojne sem se tako rekoč preselila v podjetje, ker smo morali delati na polno z manj ljudmi, zaradi vpoklica mlajših delavcev v vojsko, in še več kot običajno, ker so naši kupci v zahodni Evropi pritiskali na nas, da jim moramo zaradi vojne vrniti orodja za litje, da bi to delo potem opravljali drugi dobavitelji. V tistem času smo bili celo edini dobavitelj enega ulitka za vozilo Audi, česar proizvajalec vozila sploh ni vedel. Tuja livarna, ki nam je to delo zaupala, me je skoraj vsako uro klicala in prosila, da jim vrnemo orodje. Vendar smo vztrajali in delali naprej ter jim ob dogovorjeni uri z vlakom preko Jesenic pošiljali naročene količine ulitkov. Tako ravnanje nam je omogočilo, da smo lahko ohranili vse posle in s tem vsa delovna mesta. To nam je uspelo tudi zato, ker je bilo sodelovanje z železnico in carino tako dobro, da smo v vsakem trenutku vedeli, kje se naše blago nahaja. Takšno sodelovanje nam primanjkuje danes, v naši še zmeraj mladi državi, tako na lokalni kot tudi državni ravni.

Želeli smo samostojno in neodvisno Slovenijo in smo jo leta 1991 tudi dobili. Po 25. letih pa smo priča, da nam samostojnost države počasi in vztrajno polzi iz rok, ker nismo bili sposobni definirati področij nacionalnega interesa in odločno postaviti mejnike prodaje državnega premoženja.

Slovenija, srečno in uspešno naprej!

VIRI:

\* Arhiv SDP 1990/1991.

*Gorenjski glas*, 21. 12. 1990.

*Gorenjski glas*, 28. 12. 1990.